

Motion till riksdagen 2023/24:2079

av Johan Hultberg (M)

Pånyttfödelse för det nordiska samarbetet

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga en nordisk coronakommission och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en garanti för gränsfrihet och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en stärkt gränsöverskridande myndighetssamverkan och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka Gränshinderrådet och höja ambitionen i rådets arbete och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Nordensäkra ny och förändrad normgivning och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla och stärka gränskommittéerna och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förbättra den gränsöverskridande infrastrukturen och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla en metod för trafikmodellering av gränsöverskridande järnvägstransporter och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Norden ska vara världens mest hållbara och integrerade region. Den visionen enades de nordiska samarbetsministrarna om den 19 juni 2019, en vision som sedan antogs av statsministrarna den 20 augusti samma år.¹ Coronapandemin innebär dessvärre att det

¹ Norden.org. *Norden skall bli världens mest hållbara och integrerade region.*

<https://www.norden.org/sv/information/norden-skall-bli-varldens-mest-hallbara-och-integrerade-region> (hämtad 2021-09-21).

nordiska samarbetet och integrationen tog stora kliv tillbaka och att klyftan mellan verkligheten och visionen om Norden som världens mest hållbara och integrerade region vidgades. Pandemin gjorde att våra nationsgränser i Norden plötsligt blev brutalt tydliga, särskilt för människor och företag i gränsbygder i bland annat Bohuslän och Dalsland, som drabbades hårt av gränsrestriktioner och bristen på koordination mellan de nordiska länderna i allmänhet och i detta fall mellan Sverige och Norge i synnerhet. Konkret orsakade detta bland annat en ökad arbetslöshet, företagskonkurser och allvarliga problem för gränspendlare och andra som lever sina liv på båda sidor av, i detta fall, den svensk-norska gränsen. Motsvarande problem fanns också i exempelvis Öresund och i Tornedalen. Av dem som bor och verkar i en nordisk gränsregion upplevde fyra av fem, i juni 2021, att deras möjlighet att röra sig över gränserna i hög grad hade inskränkts under pandemin. Detta enligt en enkät från nordiska Gränshinderrådet.² I samma undersökning svarade tre av fem att deras länder fokuserar för lite på gränsregionerna och hela 90 procent av de svarande uppgav att länders olika restriktioner skapar stor oro. Fyra av fem ansåg också att myndigheternas information kring covid-19 är motstridig.³ Invånarna i gränsbygderna ger med andra ord det nordiska samarbetet under pandemin underkänt.

Pandemin, eller snarare hur den hanterats, har på ett allvarligt sätt försämrat de nordiska relationerna och gjort att många människor och företag nu ställer sig tveksamma till om man vågar lita på den politiska visionen. Vad händer vid nästa kris, är det då åter människorna och företagen i gränsbygderna som får betala priset för plötsligt uppkomna gränshinder och bristande koordination mellan de nordiska länderna? Signalerna från exempelvis Svinesundskommittén är tydliga – många svenskar tvekar nu att ta jobb på andra sidan av den svensk-norska gränsen. Det är mycket oroande om pandemin får långvariga negativa effekter på de gränsregionala arbetsmarknaderna, såsom den i Svinesundsregionen.

Nu behövs en pånyttfödelse för det nordiska samarbetet och ett hårt arbete för att riva gränshinder och bättre rusta Norden för nya gränsöverskridande kriser. Det är upp till bevis för de nordiska regeringarna och parlamenten att visa att visionen om Norden som världens mest hållbara och integrerade region är på allvar.

Lär av pandemin – tillsätt en nordisk coronakommission

Vad som är viktigt är att de problem som skapats och blottlagts under pandemin inte resulterar i långsiktigt försämrade relationer och ett minskat samarbete och utbyte mellan de nordiska länderna. Erfarenheterna från pandemin bör istället bli utgångspunkt för en pånyttfödelse av det nordiska samarbetet i syfte att förverkliga visionen om världens mest hållbara och integrerade region. Nu behöver sår som rivits upp läkas, men vi behöver också lära av pandemin för att bättre rusta Norden för framtida kriser. Det nordiska samarbetet behöver också breddas och fördjupas. Svaret på problemen under pandemin bör bli mer, inte mindre, nordiskt samarbete. Arbetet med att riva gränshinder behöver intensifieras, den gränsöverskridande infrastrukturen förbättras och starkare

² Norden.org. *Motstridiga covidrestriktioner ger ökad oro i gränsregioner*.

<https://www.norden.org/sv/news/motstridiga-covidrestriktioner-ger-okad-oro-i-gransregioner> (hämtad 2021-09-21).

³ Ibid.

band mellan de nordiska länderna knyts, inte minst säkerhetspolitiskt givet den osäkra och oroliga tid vi lever i.

Den bristfälliga koordinering och det otillräckliga samarbete som var på såväl politisk nivå som myndighetsnivå under coronapandemin får inte upprepas i framtiden. Därför bör den svenska regeringen överväga att ta initiativ till en bred nordisk coronakommission. En sådan kommission borde ha tillsatts redan för ett par år sedan men än är det inte för sent för de nordiska regeringarna att agera. Det är nämligen fortsatt viktigt att inte missa möjligheten att lära av problemen under pandemin på ett strukturerat och samlat sätt. Coronapandemin var en mycket allvarlig kris för det nordiska samarbetet och integrationen i Norden. Krisens erfarenheter får nu inte slarvas bort utan behöver användas i syfte att förebygga framtida problem och som grund för ett stärkt och utvecklat samarbete.

Uppdraget till en nordisk coronakommission behöver givetvis utarbetas gemensamt inom ramen för det nordiska samarbetet liksom ta fasta på redan befintligt underlag såsom Enestam-rapporten.⁴ Övergripande bör kommissionen ha ett tudelat uppdrag. Dels att utvärdera hur samarbetet och koordineringen mellan de nordiska länderna fungerat, eller snarare inte fungerat, under pandemin och dels lämna förslag till åtgärder för hur samarbetet och koordineringen kan förbättras vid framtida kriser.

Garantera gränsfrihet – vardagen i gränsbygderna måste fungera också i kris

Under årtionden har vi i Norden målmedvetet arbetat för att minska betydelsen av de landsgränser som skiljer våra länder åt. Gränshinder har undanröjts, nya och fördjupade samarbeten har vuxit fram och infrastrukturinvesteringar har knutit samman våra länder. Allt detta har sammantaget bidragit till en ökad nordisk integration. En integration som är särskilt påtaglig i gränsregioner där bland annat arbetsmarknad och bostadsmarknad är gränsöverskridande, vilket i sin tur skapat fantastiska möjligheter för ekonomisk tillväxt och regional utveckling.

De mycket omfattande och långvariga gränsrestriktioner eller gränsstängningar som vi haft mellan de nordiska länderna på senare år, framförallt under coronapandemin men också i samband med flyktingkrisen 2015, har dessvärre allvarligt bromsat en fortsatt integration och skapat oro och tvivel inför framtiden. Många såväl enskilda personer som företag frågar sig om visionen om Norden som den mest integrerade och hållbara regionen i världen verkligen är att lita på. En fortsatt nordisk integration förutsätter att samarbetet och koordineringen mellan de nordiska länderna fungerar och att livet över gränserna kan fortsätta, också i händelse av kris.

Regeringen bör därför inom Nordiska ministerrådet ta initiativ till en garanti om gränsfrihet, en avsiktsförklaring om att förhindra framtida gränsstängningar, som de som var under coronapandemin. Tidigare deklARATIONER från Nordiska ministerrådet, inte minst den från de nordiska samarbetsministrarna som antogs i Halden den 27 juni 2022,

⁴ Norden.org. Rapport om civil krisberedskap överlämnades till samarbetsministrarna. <https://www.norden.org/sv/news/rapport-om-civil-krisberedskap-overlammnades-till-samarbetsministrarna> (hämtad 2022-11-03).

kan utgöra ett embryo för detta arbete⁵. Särskilt angeläget är att regeringen verkar för en avsiktsförklaring följt av en handlingsplan för att garantera gränsfrihet för människor och företag i gränsbygd. Det måste vara möjligt att utveckla undantag, särskilda regelverk och modeller för att säkerställa att vardagen för människor och företag i gränsbygder, som lever och verkar gränsöverskridande, fungerar också i kris. Det som skedde under pandemin, när familjer splittrades och människor inte kunde ta sig till sina arbeten och blev utan försörjning och ekonomisk kompensation, är helt oacceptabelt.

Regeringen bör ta initiativ till en starkt gränsöverskridande myndighetssamverkan i Norden. En enkel och konkret åtgärd som regeringen själv kan göra är att se över regleringsbrevet till sina myndigheter och i dessa, där så är motiverat, exempelvis inkludera tydliga uppdrag om att stärka samarbetet med myndigheternas nordiska motsvarigheter. Hade samarbetet varit tätare mellan exempelvis de nordiska smittskyddsmyndigheterna under pandemin skulle sannolikt många av de problem som då uppstod ha kunnat förhindrats eller åtminstone kunnat lösas snabbare. Att nu stärka den gränsöverskridande myndighetssamverkan är viktigt för att säkra att samverkan fungerar när nästa kris kommer, oavsett om den utgörs av en ny pandemi, en ny flyktingvåg eller något helt annat.

Riv fler gränshinder och förebygg nya

En helt central del av det nordiska samarbetet och för att nå visionen om Norden som den mest integrerade regionen i världen handlar om att riva gränshinder. Hinder som försvårar för företag och människor att verka över de nordiska nationsgränserna. Sedan 2014 finns ett särskilt Gränshinderråd med medlemmar från de nordiska länderna samt Färöarna, Grönland och Åland. Generalsekreteraren för Nordiska rådet är också medlem av Gränshinderrådet och en representant från Nordiska rådet ges också möjlighet att delta i arbetet. Rådet arbetar idag utifrån tre övergripande prioriteringar:

- att eliminera eller avklara existerande gränshinder mellan de nordiska länderna
- att förebygga uppkomst av nya gränshinder
- att öka och effektivisera informationstjänsterna.⁶

Nu behöver rådet stärkas för att kunna göra mer inom dessa tre mycket viktiga prioriteringar. Ambitionen för rådets arbete behöver också höjas. Idag har rådet som mål att riva 8–12 gränshinder per kalenderår.⁷ Regeringen bör ta initiativ till en diskussion inom Nordiska ministerrådet om hur Gränshinderrådet kan stärkas liksom om hur ambitionen för rådet kan höjas. Att intensifiera arbetet med att avklara och förebygga gränshinder är nödvändigt om Norden ska bli världens mest hållbara och integrerade region.

⁵ Norden.org. *Deklaration från de nordiska samarbetsministrarna om krissamarbete*. <https://www.norden.org/sv/declaration/deklaration-fran-de-nordiska-samarbetsministrarna-om-krissamarbete> (hämtad 2022-11-03).

⁶ Gränshinderrådet (2021). *Gränshinderrådets verksamhetsrapport 20/21 Med kommentarer från de nordiska regeringarna*, s. 12. <https://www.norden.org/sv/publication/granshinderradets-verksamhetsrapport-1-juli-2019-30-juni-2020> (hämtad 2022-11-04).

⁷ Ibid.

Nordensäkra ny eller förändrad lagstiftning

Ska visionen om Norden som världens mest hållbara och integrerade region förverkligas är, som ovan anført, arbetet med att riva och förebygga gränshinder helt centralt. När det gäller att förebygga uppkomsten av nya gränshinder har varje enskilt land i Norden ett stort eget ansvar. Nya gränshinder uppstår inte sällan när ny nationell lagstiftning kommer på plats eller när befintlig lagstiftning förändras. Respektive land i Norden bör därför se över hur det nordiska perspektivet kan integreras i arbetet med lagar, förordningar och föreskrifter. Den svenska regeringen bör se över hur svensk normgivningsprocess kan Nordensäkras. Konkret kan detta bland annat handla om att se över Konsekvensutredningsförordningen i syfte att säkerställa att olika förvaltningsmyndigheters konsekvensutredningar också inbegriper att utreda konsekvenserna utifrån ett nordiskt, gränsöverskridande perspektiv. Vidare bör den svenska regeringen inom ramen för Nordiska ministerrådet verka för att samtliga medlemsländer Nordensäkrar sina länders respektive normgivningsprocesser.

Accelerera det nordiska samarbetet – stärk gränskommittéerna

Viktiga aktörer i arbetet för att nå visionen om Norden som världens mest hållbara och integrerade region är de tolv gränsregionala kommittéerna. Dessa driver det gränsregionala samarbetet i gränsområdena mellan Danmark, Sverige, Finland och Norge och arbetar på uppdrag av sina medlemmar liksom Nordiska ministerrådets samarbetsprogram för regional utveckling och planering. Konkret arbetar kommittéerna med alltifrån att identifiera och lösa gränshinder till att fungera som nätverksbyggare och arena för gränsöverskridande samarbete. När tempot i arbetet med att integrera Norden behöver öka är gränskommittéerna tolv katalysatorer med potential att bidra med mer. Därför bör regeringen verka för att utveckla och stärka gränskommittéerna. Hur detta bäst görs behöver diskuteras mellan berörda aktörer samt särskilt inom Nordiska ministerrådet, men att öka anslagen till gränskommittéerna vore sannolikt en mycket lönsam satsning. Viktigt är att säkra en långsiktig finansiering av gränskommittéerna.

Dessvärre har det från Nordiska ministerrådets sekretariat kommit signaler som går i helt motsatt riktning. Signaler har nämligen kommit om att gränskommittéerna ska upphandlas och behandlas som vilka projekt som helst. Gränskommittéerna är, och får, dock inte ses som projekt. Gränskommittéerna utgör en viktig infrastruktur för gränsöverskridande samarbete. Därför är det viktigt att säkra gränskommittéernas långsiktiga finansiering.

Knyt samman Norden med en bättre gränsöverskridande infrastruktur

Den gränsöverskridande infrastrukturen i Norden behöver förbättras. Det är en absolut nödvändighet för att öka integrationen mellan de nordiska länderna. Ett särskilt viktigt stråk där dagens järnvägsinfrastruktur är undermålig är Oslo–Göteborg. Där behöver skyndsamt dubbelspårig järnväg byggas för att korta transporttiden och höja kapaciteten för såväl gods- som persontransporter. I dag är transporttiden med godståg på sträckan ungefär dubbelt så lång som med lastbil. När det gäller persontrafiken tar en resa med

tåg Oslo–Göteborg mellan tre timmar och fyrtio minuter och upp till fyra timmar. Att köra bil tar mindre än tre timmar. Stråket Oslo–Göteborg och vidare till Malmö, Köpenhamn och Hamburg är utpekad som strategiskt viktigt av EU. Därav kan en järnvägsutbyggnad i stråket i stor utsträckning finansieras med EU-medel. Detta är ett exempel på ett gränsöverskridande infrastrukturprojekt som kan knyta samman Norden men som också tarvar nordiskt samarbete för att bli verklighet. Så sent som i juni 2021 riktade riksdagen ett tillkännagivande till regeringen om att inom ramen för det nordiska samarbetet verka för ett ministerråd för infrastruktur och transport. Det är mycket angeläget att regeringen följer riksdagens uppmaning.

Inom ramen för det nordiska samarbetet bör den svenska regeringen också verka för en avsiktsförklaring om att förbättra den gränsöverskridande infrastrukturen i Norden. Möjligheten att använda andra finansieringslösningar än anslagsfinansiering behöver prövas. Tidigare stora nordiska infrastrukturprojekt såsom bygget av Öresundsbron och nya Svinesundsbron har visat sig mycket lönsamma. Avbetalningstiden för projekten har blivit betydligt kortare än beräknat och de har verkligen bidragit till en ökad ekonomisk aktivitet i Öresundsregionen respektive Svinesundsregionen och fördjupad integration av arbetsmarknaderna i respektive region. Framåt krävs större investeringar i, och ett förstärkt samarbete kring, den gränsöverskridande infrastrukturen i Norden.

Bygget av dubbelspårig järnväg mellan Oslo och Göteborg är ett konkret och angeläget exempel på hur den gränsöverskridande infrastrukturen skulle kunna förbättras och bidra till förverkligandet av visionen om Norden som världens inte bara mest integrerade region utan också mest hållbara region. I sammanhanget kan nämnas att hela en miljon lastbilar korsar gränsen över Svinesund varje år och att bara omkring en procent av de totalt 14 miljoner gränskorsande resor som görs i korridoren Göteborg–Oslo utförs med tåg. Med en dubbelspårig järnväg skulle många vägtransporter kunna flyttas över till järnvägen. Det hade gett mycket stora utsläppsminskningar.

För att kunna utveckla den gränsöverskridande infrastrukturen är det viktigt med bra beslutsunderlag som bland annat innefattar samhällsekonomiska analyser och beräkningar. Men idag saknas en metod för trafikmodellering av gränsöverskridande transporter på järnväg. Regeringen bör agera för att en metod för denna form av trafikmodellering skyndsamt tas fram. Det skulle exempelvis kunna ske genom att Trafikverket får i uppdrag att i samverkan med myndighetens nordiska motsvarigheter genomföra ett sådant utvecklingsarbete. Att en metod för trafikmodellering av gränsöverskridande transporter på järnväg saknas blottlägger behovet av ett utvecklat och fördjupat nordiskt samarbete kring järnvägsutvecklingen. Ett fördjupat samarbete kring gränsöverskridande infrastruktur i Norden i stort bör regeringen ta initiativ till som en del av pånyttfödelsen av det nordiska samarbetet.

Johan Hultberg (M)